

EL DOBLATGE A CATALUNYA

ALEXANDRE ÀVILA I BELLO

Han estat més de quatre anys de recerca, i com a conseqüència vaig escriure un text de més de set-cents pàgines. El tema era inèdit fins al moment: la història del doblatge a Catalunya. Vaig veure la importància de limitar l'estudi al nostre país per moltes raons: el motiu principal va ser que Catalunya ha estat el motor de la indústria del doblatge dins de l'Estat espanyol.

El doblatge ha estat sempre tema de controvèrsia i debat que han impulsat els puristes del cinema. És evident que el fet de trasplantar les veus originals és una trampa. Ningú no ho nega. Però què és el cinema sinó una trampa? Un joc de llum i d'ombres ple de trucs que intenten transmetre sensacions a l'espectador. El doblatge sens dubte pot contribuir en molts casos a la credibilitat d'aquestes imatges.

Evidentment, conec doblatges que han causat danys importants a l'obra original. És el cas de *Casablanca*, on no es recullen els diferents accents dels personatges i, a més a més, hi ha alteracions importants al guió doblat: una gran pel·lícula amb un doblatge pèssim. Però això també passa en el món editorial, per posar un exemple. No perquè una traducció sigui d'una obra original de Shakespeare té l'obligació de ser bona. En conec unes quantes de l'autor esmentat que serien qüestionables.

Tothom qui estigui en contra del doblatge espero també que hi deu estar respecte a unes altres realitats com ara les traduccions literàries i, potser, fins i tot de les traduccions simultànies en congressos. El doblatge també és qüestionable, però convindreu amb mi que —agradi o no— és una realitat.

* * *

Els doblatges es van començar a fer a l'Estat espanyol per primer cop a Barcelona l'any 1932. Aquesta data desmunta la teoria d'autors com Cabrera Infante, entre altres, que estaven convençuts que el doblatge era un invent franquista.

Un document que prova el que dic el podeu trobar a l'editorial de la revista catalana *El Cine* del dia 21 de juliol de 1932. Llegiré un extracte d'aquest curiós article, que em va facilitar el professor Josetxu Cerdán:

Todo está sucediendo en Barcelona. [...] Los dobles en el Palacio de la Metalurgia, del citado Parque, por el sistema Rivatón, patente nacional. Hoy ya no es necesario ir a París, Berlín, Londres ni Budapest; con tan sólo trasladarse al estudio de Orphea Films se pueden realizar films de estructura técnica tan perfecta como la que se puede conseguir en cualquier estudio europeo. Y lo mismo podemos decir del «doble», que, a juzgar por los excelentes informes que tenemos del doblado que actualmente se está realizando del film *Rasputín*, bajo la dirección del enciclopédico Félix de Pomés en el estudio del Palacio de la Metalurgia por el sistema Rivatón, no necesita nadie trasladarse al extranjero para «doblar» películas al español. [...] Además, resultan a un costo muy inferior al peor estudio europeo. El problema de la producción hablada en español está ya resuelto, falta ahora gente emprendedora que quiera ganar dinero en español.

Així, doncs, aquest document avala l'opinió que defensa que els estudis Trilla - La Riva de Barcelona van ser els primers de fer doblatges professionals a Espanya.

Aquesta tesi també demostra quina va ser la primera pel·lícula doblada al castellà. Va ser *Devil on the Deep*, amb un doblatge dirigit per l'escriptor i intel·lectual Claudio de la Torre (que poc després va col·laborar amb Luis Buñuel) i un senyor a qui deien Mister Sieberg —i que no era altre que el marit de Marlene Dietrich. *Devil on the Deep* es va estrenar l'any 1932 amb el títol *La espada y la pared* i un dels protagonistes era un jove Gary Cooper. El doblatge de *La espada y la pared* es va fer als estudis de Joinville, a França, el 1931.

Poc després, l'any 1933, es va doblar una pel·lícula al català. Per tant, tots aquells, especialment els joves, qui es pensen que el doblatge català va néixer amb TV3 estan equivocats. El primer doblatge al català es féu als estudis Orphea de Barcelona i era d'un curtmetratge molt criticat per la seva baixa qualitat. El seu títol original fou *Bric-à-brac et Compagnie* i es va estrenar amb el títol *Draps i ferro vell*. La revista *Arte y Cinematografía* va anunciar la pel·lícula com «un esdeveniment sensacional per als empresaris de Catalunya. És imminent la presentació del primer film dialogat i cantat en català». El film, protagonitzat per Fernandel, va ser doblat per Lluís Bonaplata. Hi va participar també una nena que es deia Elsa Fàbregas, que anys després doblà la mítica Vivien Leigh a *Lo que el viento se llevó* en castellà. El doblatge de *Draps i ferro vell* va ser dirigit per Antoni Guasch.

A partir de 1939 el doblatge en català va entrar en una crisi. La reha-

bilitació mediàtica del nostre idioma va tornar els anys setanta amb les primeres retransmissions de programes en català des dels estudis de Miramar.

* * *

Però la tesi comença molt abans i s'hi fa un recorregut pel que ha estat la història del doblatge. A principis del 1900, quan el cinema mut —encara que aquesta denominació no agradi a molts— dominava totes les pantalles cinematogràfiques, va començar a perfilar-se un grup de professionals que es guanyaven la vida utilitzant la seva veu i el seu enginy. Eren persones que s'estaven a les portes dels cines com a reclams, intentant convèncer el públic perquè s'escurés les butxaques a canvi de veure la màgia del cinema.

Després aquests professionals, anomenats *explicadors*, se situaven en un costat de la pantalla i es dedicaven a la difícil tasca d'explicar la pel·lícula a un públic analfabet, incapaç de llegir inserts a la pantalla.

El 1908, Fructuós Gelabert es va posar d'acord amb uns quants explicadors locals per fer un experiment. Va escriure i va rodar un curtmetratge còmic substituint els gestos bruscs dels actors pel moviment dels llavis que pronunciaven clarament el text del guió. Un cop positivada la pel·lícula, els mateixos artistes es van col·locar al fossat d'un teatre i van anar pronunciant el text a mesura que la cinta anava passant darrere de la pantalla. L'estrena diuen que va ser un èxit.

La censura també s'hi estudia a fons. El fet històric del descobriment de més de cent fulls autèntics de censura als estudis Voz de España, SA, em va servir per a sistematitzar quins aspectes podien produir l'acte censor en el doblatge. Tota aquesta tasca em va permetre publicar el llibre *La censura del doblatge cinematogràfic a Espanya*, on surten a la llum la majoria d'aquests documents. Per posar-ne un exemple, puc dir que el censor, l'any 1970, va escriure textualment l'anotació següent respecte al film de Gordon Douglas *Ahora me llaman señor Tibbs*: «Suavizar en el doblaje las expresiones más crudas del diálogo, tales como "no era bueno en la cama", "agarrarse a su virginidad", etc., y sustituir especialmente la palabra "semen".»

A la pel·lícula *Era una vez un poli*, de Georges Lautner, el censor va ordenar l'any 1971 el que segueix: «En el rollo tercero y quinto deben suprimir o sustituir, por otra menos grosera, la palabra "mierda".»

Com a últim exemple, pel que fa a la pel·lícula de Carlo Di Palma titulada *Teresa la Ladrona*, el full de censura deia, entre altres coses:

En el rollo primero se suprimirá el plano en el que aparecen, en la pared de la oficina del jefe de estación, las fotos de Hitler, Mussolini y Franco. En el rollo cuarto, en la secuencia de la liberación de los presos por las tropas aliadas se sustituirá al doblar todas las veces en que se oye *La Internacional*, poniendo en su lugar otro himno que no tenga la misma significación. Además deben cortarse todas las imágenes en las que aparecen banderas rojas. En general, bastará que la escena quede al mínimo suficiente. En el doblaje también se sustituirá el apodo «Cristo» por otro que no tenga fundamento religioso, que se aplica a uno de los presos.

D'això només fa més de vint anys...